

open hadden gelaten. Beseft U wel! Wij zijn nog steeds erfgenamen van die tijd, niet slechts cultureel maar ook economisch. Bepaalde elementen zijn van blijvende aard gebleken, zoals de commerciële traditie, de openheid, de geneigdheid overzee te kijken en ook wat de concrete rijkdom betreft. Want wat dit laatste aangaat: niet alles ging verloren, al ging er wel veel verloren omdat, zoals gezegd, onze welvaart in de zeventiende eeuw niet op hechte, diepe fundamenteën steunde, niet zo hecht althans dat zij de proef der bestendigheid konden doorstaan. Die landen, Engeland en Duitsland, vermochten zich immers ook economisch te gaan ontwikkelen en zij deden dat in de achttiende eeuw. Londen en Hamburg worden dan concurrerende stapelmarkten, vooral de eerstgenoemde. Het wereldhandelsvolume groeit, ons aandeel blijft hetzelfde, wat op zichzelf niet eens slecht is maar niettemin relatieve achteruitgang beduidt. Er is trouwens in heel Europa een streven naar economische emancipatie der afzonderlijke landen waarvan het mercantilisme het economisch-politieke voertuig is. Speciaal onze nijverheid ondervindt daarvan de gevolgen: door hoge invoerrechten, soms zelfs -verboden worden onze nationale producten geweerd. Het treft meer in het bijzonder de arbeidsintensieve delen der nijverheid zoals de textielnijverheid.

Vandaar die arbeidsloze, haveloze, lusteloze massa's in die tijd die zo lang, tot ver in de negentiende eeuw, een economisch en sociaal probleem zijn geweest, structureel een hoogst bedenkelijk verschijnsel.

Wij zijn in de achttiende eeuw een beetje het spiegelbeeld van Engeland. Als je beide landen vergelijkt, is het zonneklaar waarom daar wel en hier niet een industriële revolutie zich ging voltrekken, al zijn er bij ons wel enige bescheiden pogingen geweest. Bij ons is het, een enkele uitzondering daargelaten, industriële achteruitgang die de klok slaat, begeleid door het tikken van een allengs meer onbekwame, werkschuwe arbeidersmassa. We zien in de jaren '70 der achttiende eeuw de eerste Engelse technici in ons land verschijnen, het teken van onze constructieve armoe. Zij komen trouwens vergeefs. Ook zij kunnen niet de onoverkomelijke hindernissen overwinnen van een onbeschermd binnenlandse markt, van te hoge lonen door zware accijnzen, van ons gebrek aan grondstoffen. Wij kunnen economisch-politiek geen vuist ballen omdat er geen sterk centraal gezag is. En al konden we dat, er waren nog